

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

УДК 338.48 (477)

Матвійчук Л.Ю., д.е.н., професор

Луцький національний технічний університет

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ’ЄКТІВ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

У статті проаналізовано особливості регіональної організації та перспективи розвитку зеленого туризму, проведено структурний аналіз забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму на рівні регіону.

Ключові слова: регіон, зелений туризм, економічний механізм.

Matviichuk L.

MECHANISMS OF PROVIDING EFFECTIVE ACTIVITY OF GREEN TOURISM ACTORS IN THE REGION

The main directions of the formation of organizational and economic mechanism of stimulation of entrepreneurship in the field of green tourism at the regional level were covered in the article. The main criteria, functions, methods and

principles of the mechanisms of stimulation of business processes in the field of green tourism were examined. The structure of the investigated mechanisms with the emphasis on the possible benefits for the region, entrepreneurs and tourists was analyzed.

It was defined, that the organizational and economic mechanisms for stimulating the subjects of green tourism form an interconnected set of functions, principles, methods and forms of stimulating the effective development of green tourism in the region, that ensure the achievement and maintenance of the optimal level of the usage of the natural resource potential. Based on the revealed features of the functioning of green tourism enterprises in the region, the main provisions for the formation of an effective organizational and economic mechanism for stimulating green tourism entities were substantiated. In particular, the principles of its construction were defined. They form the basis for the formation and implementation of an effective organizational and economic mechanism for the stimulation of the entities of green tourism.

The effective functioning of the investigated mechanisms is achieved by means of the unity of its objective function, the commonality of the criteria for the effective development of green tourism in the region as the basic basis of all the elements of the mechanisms and the adjustment of functional interrelations between the objects and subjects of green tourism and the harmonization of their interests. The component structure of the mechanisms includes objects, subjects, methods, forms, forms and tools of stimulation.

The scheme of functioning of the organizational and economic mechanism of stimulation of the subjects of green tourism at the regional level implies a complex combination of all its components. Consequently, the effectiveness of the functioning of the investigated mechanism in the region will mainly depend on the unity of its target function in general and for each element in particular; the commonality of the criteria for the effective development of green tourism as the basis of all the elements of the mechanism; the establishment of functional interrelationships between objects and subjects of green tourism.

The organizational and economic mechanism of stimulation of the subjects green tourism is an integral part of the national economic mechanism and must accord with other economic mechanisms that regulate the functioning of both tourism and related industries and sectors of social production, which operate at all stages of the functioning of tourism activity, are oriented towards the effective operation and rational use of natural resources potential. We propose the organizational and economic mechanism of stimulation of green tourism subjects to be considered as a system of functions, tools and principles of the effective development of this tourism in the region.

Keywords: region, green tourism, economic mechanism.

Матвийчук Л.Ю.

МЕХАНИЗМИ ОБЕСПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕЯТЕЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТОВ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМА В РЕГІОНЕ

В статті проаналізовані особливості організації і перспективи розвитку зеленого туризму в регіонах України, проведено структурний аналіз забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму на рівні регіона.

Ключевые слова: регион, зеленый туризм, экономический механизм.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток зеленого туризму знаходиться у тісному взаємозв'язку із такими ключовими секторами регіонального господарського комплексу, як сільське господарство, транспорт, зв'язок, торгівля, будівництво та багато інших, виступаючи каталізатором комплексного розвитку рекреаційних територій. Нині у туристичному бізнесі зелений туризм займає свою визначену нішу на туристичному ринку. Сучасні наукові дослідження засвідчують, що розвиток і підтримка суб'єктів зеленого туризму є дієвим засобом диверсифікації регіональної економіки.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Значний внесок у дослідження проблеми розвитку туризму загалом та зеленого зокрема зробили українські вчені: О. Бейдик, І. Волошин, Ю. Зінько, В. Кифяк, О. Любіцева, І. Смаль, Т. Сокол, Н. Фоменко та інші. Економічні аспекти дослідження проблематики регіонального розвитку зеленого туризму та стимулювання діяльності суб'єктів у цій галузі відображені в працях провідних українських вчених: Т. Галушкіної, З. Герасимчук, Л. Грановської, С. Кузика, М. Мальської, Н. Мікули, О. Мілашовської, С. Нездоймінова, К. Ніколаєва, Т. Ткаченко, В. Цибуха, Л. Чепурди, І. Школи та інших.

Відаючи належне науковим доробкам наведених авторів, необхідно відзначити, що комплексне дослідження проблеми

підтримки суб’єктів діяльності у сфері зеленого туризму нині відсутнє.

Цілі статті. Наукове обґрунтування можливих шляхів підтримки суб’єктів діяльності у сфері зеленого туризму шляхом формування ефективного організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності досліджуваних суб’єктів на рівні регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За суттю, через відсутність нині моделі якісного, ефективного механізму стимулювання суб’єктів зеленого туризму завдаються збитки туристичним об’єктам в регіоні, особливо це стосується категорії природних та заповідних туристичних ресурсів.

Особливістю організаційно-економічного механізму стимулювання суб’єктів зеленого туризму повинна стати саме свідома, цілеспрямована діяльність, стратегічне інноваційне мислення, тобто ефективність механізму залежить найбільше від того, наскільки суб’єкти зеленого туризму взаємодіють між собою, контролюють свої дії та дотримуються встановлених норм та правил.

Стратегічне інноваційне мислення вимагає від підприємців в галузі зеленого туризму вміння чіткого формулювання головних важелів функціонування їх діяльності, комплексної оцінки стану природно-ресурсного потенціалу, який вони використовують у зеленому туризмі, визначення способів ведення своєї діяльності, що забезпечують туристичним регіонам ефективний розвиток [5].

Враховуючи змістовне наповнення поняття «механізм», що характеризується системністю та сукупністю окремих елементів, властивих певному виду механізму, з доповненням особливостей процесів стимулювання суб’єктів зеленого туризму, а також, враховуючи визначені критерії ефективного розвитку рекреаційних територій, конкретизуємо дефініцію категорії «організаційно-економічний механізм забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму».

Отже, організаційно-економічний механізм забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму – це взаємопов'язана сукупність функцій, принципів, методів та форм стимулювання ефективного розвитку зеленого туризму в регіоні, які забезпечують досягнення та підтримку оптимально необхідного рівня використання природно-ресурсного потенціалу.

Метою організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму є узгоджена збалансованість економічних, екологічних та соціальних аспектів регіонального розвитку зеленого туризму.

Зміст організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму повніше розкривають його функції, а якість його функціонування визначається тим, як він їх виконуватиме, наскільки сильні економічні стимули, якою мірою він здатний координувати інтереси суб'єктів зеленого туризму, вирішувати проблеми, що виникають у результаті використання природно-ресурсного потенціалу туристичних територій тощо [6].

Проаналізувавши змістовну основу організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму, а також, виходячи з загальних уявлень функціонального апарату економічного механізму визначимось з функціями досліджуваного механізму.

Однією з основних функцій організаційно-економічного механізму є формування стимулів, таких як раціональне використання природно-ресурсного потенціалу регіону, зростання виробництва туристичного продукту, оновлення інфраструктури туризму в регіоні, поширення асортименту та підвищення якості туристичних товарів та послуг в зеленому туризмі тощо.

Організаційно-економічний механізм визначає основу стимулів, їх зміст та силу. Так, наприклад, ефективне використання природно-ресурсного потенціалу може бути відображене в механізмі через запровадження комплексного управління природно-ресурсним потенціалом на рівні регіону,

його туристичне районування, встановлення системи пріоритетів за регіонального, максимального рівня розвитку зеленого туризму в межах визначених регіонів, через аналіз туристичної ємності об’єктів зеленого туризму, гранично-допустимих навантажень на об’єкти туристичних відвідувань та оцінки впливу туристичної діяльності у сфері зеленого туризму на розвиток регіонів.

Ключовим у комплексі функцій організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму є організація освіти, а також підготовка висококваліфікованих кадрів для підприємств сфери зеленого туризму та екологізація освіти населення та туристів. Актуальність цього питання підвищується у зв’язку з загостренням конкуренції, розвитком підприємництва у сфері індустрії гостинності, інтеграційними процесами країн СНД в Європейський союз, світовими інституційними утвореннями; глобальними тенденціями високих темпів розвитку зеленого туризму; зростанням ролі та місця індустрії туризму загалом в національних економіках та регіонах з перспективним розвитком зеленого туризму, формуванням документації систем якості екосадиб тощо. В узагальненому вигляді основні функції організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму зводяться до забезпечення ефективної взаємодії всіх його елементів.

Якість функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму визначається тим, як він виконує свої функції, наскільки сильні економічні стимули ефективно та відповідно до вимог вести діяльність, наскільки він здатний координувати інтереси суб’єктів зеленого туризму, вирішувати проблеми, що виникають [2].

Винятково важливим етапом дослідження є визначення структури організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму.

Розглядаючи проблеми структури механізму управління якістю, Т.І. Ткаченко у монографії «Сталий розвиток туризму:

теорія, методологія, реалії бізнесу» важливими елементами організаційного механізму системи управління якістю в готелі вважає мету, завдання, принципи, функції управління якістю, організаційні структури управління, кадри управління, управлінські рішення, методи, техніку та технологію управління якістю, наукову організацію праці персоналу, правові основи управління, фактори управління та ін. При цьому в основу управління якістю покладено процесний системний підхід, який потребує чіткого опису технологічних процесів і операцій [7].

У своїх дослідженнях науковці, які вивчали теоретичні основи сутності різних типів економічних механізмів, в основному, розглядали питання структуризації таких механізмів через призму економічних регуляторів. Кінцевою метою їх досліджень було нарощення виробничо-господарського потенціалу та економічна вигода. Проте особливостям інших складових елементів механізмів та вагомості їх впливу на результат особливої уваги не приділялося, за винятком епізодичних моментів.

Результат діяльності у сфері зеленого туризму значною мірою зумовлюється ступенем задоволення потреб споживача та виробника туристичного продукту. Фактори професійної придатності персоналу, що базуються на фаховій підготовці кадрів у сфері туризму, психологічній придатності працювати в індустрії туризму, правильному підборі та розстановці кадрів, – все це відіграє важливу роль у функціонуванні організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму.

Слід відмітити, що результат діяльності у сфері зеленого туризму значною мірою залежить як від рівня освіченості кадрів екосадиб, так і від поведінки самих туристів, яка, в свою чергу, формується на особистих якостях людини. Отже, узагальнюючи вищенаведені дослідження, ми дійшли висновку, що одна із провідних ролей функціонування досліджуваного механізму належить поведінці туристів, їх мисленню, рівню інтелекту тощо. Зазначене дає підстави виділити окремо соціальну

складову організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму.

Розвиток зеленого туризму значною мірою залежить від численних зовнішніх, інколи непередбачуваних факторів, які зумовлюють високий рівень ризику пошкодження або втрати природно-ресурсного потенціалу, пов’язаних із виникненням форс-мажорних обставин (природні стихійні лиха, соціальні заворушення), а тому екологічна складова є обов’язковою структурною ланкою досліджуваного механізму.

Економічна складова механізму спрямована на максимізацію ефекту від використання природно-ресурсного потенціалу регіону, хоча економічні заходи впливу на процеси використання ресурсів повинні використовуватись за принципом «фіскальної нейтральності», тобто не повинні бути спрямованими тільки на збільшення доходів бюджетів. Для того, щоб економічна складова механізму запрацювала, він повинен впливати на поведінку як населення туристичної території, так і на власників садиб та туристів як споживачів продукції та послуг як свідомих громадян. Економічні інструменти, як економічні регулятори соціально-економічних та еколого-економічних процесів розвитку зеленого туризму в регіоні, дають можливість вибору і впливають безпосередньо на затрати і вигоди цих процесів, тому виділення економічної складової є обов’язковим у структурі організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму на рівні регіону [4].

В основі організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму повинні бути концептуальні підходи, принципи та критерії формування економічних механізмів. Протягом багатьох років відбувається удосконалення концептуальних методологічних підходів щодо регулювання процесу розвитку туризму загалом та зеленого туризму на рівні регіону зокрема. Як зазначають у своїх дослідженнях Т.І. Галушкіна та Л.М. Грановська « ... майже всі концептуальні підходи базуються на системному аналізі. Застосуванню системного аналізу сприяє розробка

науково-методичних матеріалів, в яких процес природокористування в регіоні розглядається як єдина система. Наявність прямих і зворотних зв'язків дозволяє розглядати еколого-економічну систему регіону як достатньо цілісну і, разом з тим, динамічну, суперечливу систему» [1].

Розвиток зеленого туризму – це системний процес, у якому поєднуються три основних компоненти: по-перше, діагностика та оцінка розвитку зеленого туризму в регіоні; по-друге, своєчасне застосування дієвих інструментів впливу на його розвиток; по-третє, формування системи рекомендацій і заходів щодо стимулювання і підтримки суб'єктів зеленого туризму.

Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму повинен базуватися на основних сформованих принципах еколого-збалансованого розвитку туристичних регіонів та еколого-безпечної політики туристичної діяльності.

На регіональному рівні робота механізму повинна сприяти ефективному використанню природно-ресурсного потенціалу, подоланню наявної негативної соціо-еколого-економічної ситуації в регіоні, а також забезпечувати досягнення цілей, завдань та напрямків туристичного розвитку території.

Оскільки досліджуваний механізм розглядається як взаємопов'язана сукупність функцій, принципів та інструментів, вважаємо необхідним при його формуванні скористатися принципом, який здатний забезпечувати поєднання всіх елементів організаційно-економічного механізму на засадах сталого розвитку. Одним з основних принципів формування досліджуваного механізму повинна стати екологізація освітньої та просвітницької діяльності суб'єктів. При цьому саме поняття використання природно-ресурсного потенціалу набуває ширшого змісту. Принцип безпеки впливає з функцій механізму та є більш дешевий і менш ризикований, ніж ліквідація збитків. Згідно з цим, досліджуваний механізм має бути націлений на вирішення не

тільки поточних, а й довгострокових завдань розвитку зеленого туризму в регіоні.

З метою формування засад підтримки підприємництва в туризмі на рівні регіону визначено принципи формування ефективного організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму. Ключовим аспектом виділено засади сталого регіонального розвитку зеленого туризму та економіку знань, в основу якої покладено організаційні й економічні методи екологізації освітньої і просвітницької діяльності суб'єктів зеленого туризму та запровадження інноваційних методів ведення діяльності.

Схема функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму на рівні регіону передбачає комплексне поєднання усіх його складових, іншими словами, удосконалення зазначеного механізму буде дієвим за умови цілісності його структури. Отже, ефективність функціонування досліджуваного механізму в регіоні головним чином буде залежати від єдності його цільової функції в цілому і для кожного його елемента зокрема; спільністю критеріїв ефективного розвитку зеленого туризму як базисної основи усіх елементів механізму; налагодження функціональних взаємозв'язків між об'єктами та суб'єктами зеленого туризму.

Досліджуваний механізм забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму є органічною складовою загальнонаціонального економічного механізму та повинен узгоджуватися з іншими економічними механізмами, що регулюють функціонування як туристичної, так і суміжних галузей і секторів суспільного виробництва, діють на усіх етапах функціонування туристичної діяльності, орієнтується на ефективне ведення діяльності та раціональне використання природно-ресурсного потенціалу. Пропонуємо організаційно-економічний механізм забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму розглядати як систему функцій, інструментів та принципів ефективного розвитку даного туризму в регіоні.

Висновки. На основі виявлених особливостей функціонування суб’єктів зеленого туризму в регіоні, обґрунтовано основні положення формування дієвого організаційно-економічного механізму їх підтримки. Зокрема, визначено принципи його побудови, що складають основу формування та реалізації ефективного організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму. Ефективне функціонування регіонального механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму досягається завдяки єдності його цільової функції, спільністю критеріїв ефективного розвитку досліджуваного виду туризму як базисної основи усіх елементів механізму та налагодження функціональних взаємозв’язків між об’єктами та суб’єктами зеленого туризму, гармонізацією їх інтересів. Компонентну будову механізму формують об’єкти, суб’єкти, методи, форми, засоби та інструменти стимулювання, адаптовані до умов функціонування зеленого туризму на рівні регіону.

- 1.Галушкіна Т.П. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм: монографія / Т. Галушкіна, Л. Грановська. – Херсон: В-во ХДУ, 2009. – 372 с.
- 2.Кудла Н.Є. Управління якістю в туризмі: підручник. – К.: Центр учбової літератури /Н.Кудла, 2015. – 328 с.
- 3.Мальська М., Пандяк І. Готельний бізнес: теорія та практика. –К.: Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.
- 4.Матвійчук Л.Ю. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія. / Л. Матвійчук, І.Тишук – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. – 260 с.
- 5.Нездоймінов С.Г. До визначення сучасних проблем регіонального розвитку сільського зеленого туризму в економіці природокористування. / С. Нездоймінов // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. – 2009. №4(82). – С. 43–50.
- 6.Ніколаєв К.Д. Екологізація та розвиток сільського зеленого туризму в Україні: монографія. / К. Ніколаєв. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – 153 с.
- 7.Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. 2-ге вид., випр. та доповн. /Т. Ткаченко. – К.: КНТЕУ, 2009. – 463 с.